

บทที่ 1

บทนำ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ผ่านมามีจะเป็นการศึกษาวิจัยทางด้านวรรณคดี ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพระองค์ในด้านศิลปวรรณกรรม เช่น เบญจวรรณ ฉัตรเนตร ศึกษา "พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2: การศึกษาเชิงวิจารณ์"¹ และอารดา สุมิตร ศึกษาเกี่ยวกับ "ละครในของหลวงในรัชกาลที่ 2"² แต่งานการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทางการเมือง ยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาอย่างจริงจัง เหมือนรัชกาลอื่น ๆ³ ที่ผ่านมามีปรากฏว่ามีเพียงบทความเรื่อง "พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: ในฐานะนักบริหาร" ของทองค้อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา⁴ เท่านั้น ทำให้ประวัติศาสตร์การเมืองในช่วงรัชกาลนี้ไม่ชัดเจน จึงควรจะมีการศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจัง

¹ เบญจวรรณ ฉัตรเนตร, "พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2: การศึกษาในเชิงวิจารณ์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ปรัชญา และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2518)

² อารดา สุมิตร, "ละครในของหลวงในรัชกาลที่ 2" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ปรัชญา และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2516)

³ การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ค่อนข้างน้อยและละเอียด โดยศึกษาเฉพาะเรื่อง เฉพาะรัชกาล เช่น สายชล วรรณรัตน์ ศึกษา "พระพุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก" วอลเตอร์ เอฟ เวลมา ศึกษาเกี่ยวกับ "พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว" นฤมล อธิวัฒน์ ศึกษา "พระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" เป็นต้น

⁴ ทองค้อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, "พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: ในฐานะนักบริหาร" ใน อนุสรณ์วันพระราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ครบ 200 ปี (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, 2510), หน้า 1-50.

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ที่จะต้องแสดงให้เห็นประเทศเพื่อนบ้านและคนไทยด้วยกันเห็นว่าราชวงศ์จักรี มีอำนาจมั่นคง สามารถทำการปกครองราชอาณาจักรได้ มั่นคง สิบต่อไป เนื่องจากในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน บาสู่รัชกาลของพระองค์นั้น นอกจากเกิดความขัดแย้งทางการเมืองภายในแล้ว ยังถูกพม่ารุกราน เมืองประเทศราชบางเมืองก่อกองกลาง เช่น ปัตตานี หรือไม่กี่หันไปพึ่งพาสุนัขอำนาจอื่น ที่เห็นว่าจะช่วยให้คนอยู่รอดได้ เช่น เขมร เริ่มหันไปพึ่งญวน ไทบุรีหันไปพึ่งพียงอังกฤษ ที่เข้ามาอยู่ที่เกาะปีนัง ทำให้สุนัขอำนาจที่เข้มแข็งเหล่านี้ เข้าแทรกแซงทางการเมือง ส่งผลกระทบต่ออำนาจของไทย เหนือ เมืองประเทศราช ตลอดจนความมั่นคงของราชอาณาจักรได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงสมควรที่จะได้มีการศึกษาว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ศิลปินนั้น ทรงดำเนินพระบรมราชาธิบายอย่างไรในสถานการณ์ทางการเมืองแวดล้อมดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการกำหนดพระบรมราชาธิบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
2. ศึกษาวิเคราะห์วิธีดำเนินพระบรมราชาธิบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
3. ศึกษาผลการดำเนินพระบรมราชาธิบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ต่อสภาพบ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ข้างต้น ขอบเขตของการวิจัยจึงทำตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชสมภพคือ พ.ศ. 2310 จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2367 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาริวิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษาเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) ทั้งที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว และที่ยังไม่ได้พิมพ์ ได้แก่ จดหมายเหตุ สารตรา ใบบอก พระราชบัญญัติ พระราชสาส์น กฎหมายต่าง ๆ เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย หนังสือ วารสารต่าง ๆ ประกอบกันโดยทำการศึกษาในด้านประวัติศาสตร์ ตลอดจนการวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมืองของบุคคลที่เป็น บัณฑิตเกี่ยวข้องกัน แล้วประมวลเรื่องราวขึ้นจากหลักฐานนำเสนอในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์

แหล่งข้อมูลได้แก่ ห้องวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดคำรุงราชานุภาพ หอสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ หอสมุดคณะและมหาวิทยาลัย วิทยาลัยต่าง ๆ

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดพระบรมราโชบายทางการเมืองของ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
2. ทำให้ทราบพระบรมราโชบายทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อย และเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ และราชอาณาจักรสืบไป
3. ผลการวิจัยช่วยให้การศึกษาระดับศาสตรบัณฑิตการเมืองไทยในยุคสมัยนี้ได้ กระจำงชัดยิ่งขึ้น สามารถนำไปใช้อ้างอิงในการสอนประวัติศาสตร์ในระดับต่าง ๆ ได้